

کاکه میر و کاکه شیخ

کاکه میر و کاکه شیخ نام یک منظومه هجایی رثائی کردی است. موضوع آن رثای دو خواهر است درباره دو (و یادوازده) برادر مالک که بدست رعیت کشته شده اند. آهنگ این منظومه مناسب مرثیه است. این منظومه به شکل غیر موزون تقریر می شود (Recitative). اشعار آن تاثر آور و حزن انگیز است. از این منظومه دو روایت در دست داریم:

- ۱- روایتی را که اسکارمان خاورشناس آلمانی در سال ۱۹۰۳-۱۹۰۶ در شهرستان مهاباد "رحمن بکر" (۱) خوشخوان و بیت خوان چیره دست کرد برای او نقل کرده است.
 - ۲- روایتی که "همه‌دی‌ئاغای" (۲) در اردیبهشت ۱۳۵۲ برای نگارنده نقل کرده است.
- ماجرا، در هر دو روایت به صورت یک پیش درآمد بازگو می شود. این پیش درآمد غیرمنظوم است. این دو روایت اختلاف زیادی با هم دارند که اهم موارد اختلاف آنها عبارت است از:

الف- در روایت اولی "خلیدرگوران" (کشنده کاکه میر و کاکه شیخ) شکل یک قهرمان را دارد. او مردم ستم دیده را به دور خود جمع کرده پس از متحد کردنشان

- ۱- رک: مقاله نگارنده، "لشکری" در پژوهشنامه مؤسسه آسیائی شماره‌های ۳ و ۴ (پائیز و تابستان) ۱۳۵۴ ص ۱۹.
- ۲- رک: مقاله نگارنده، "سوارو" در پژوهشنامه مؤسسه آسیائی شماره ۲ (بهار) ۱۳۵۴ ص ۳۰.

کاکه میر و کاکه شیخ را به همراه برادرانش به نهار دعوت می‌کند و بوسر نهار همه آنها را به قتل میرساند. لکن در روایت دوم راوی علت مرگ آنها را یک توطئه می‌داند.

ب - در روایت اول واژه‌های ناشناخته و دور از ذهن (سمبور و جمبور) دیده می‌شود که می‌تواند دال بر قدمت آن باشد، در صورتیکه در روایت دوم با داشتن واژه‌های (سماور، استکان، نعلبکی، تلفنخانه) تازه جلوه می‌کند و پانسانه آن است که منظومه دست کاری شده است.

ج - در روایت اولی از قاتل کاکه میر و کاکه شیخ بانام "حیدر" یاد می‌شود و در روایت دوم به صورت "ئاودهل āwda1" یاد می‌شود و در این روایت "حیدر" پدر او است.

د - در نخستین روایت قاتل جزو مردم است، در صورتیکه در روایت دوم از مالکان (طبقه حاکم) است که به خاطر سیه روزی و قهر از خانواده خود به کاکه میر و کاکه شیخ روی آورده است.

ه - روایت اولی از نظرفن شعرضعف بسیار دارد و در حقیقت صورت یک نثر مقفی را دارد تا یک منظومه، ولی روایت دوم ضعف شعر ندارد، و واژه‌هایش خوب برگزیده شده، و آگاهانه برشته نظم کشیده شده است.

و - روایت دومی برگردان دارد و اولی ندارد.

ز - در روایت اولی برادران کاکه میر و کاکه شیخ دوازده نفراند که به همراه ایشان کشته می‌شوند، لکن در روایت دوم تنها سخن از کشته شدن خود کاکه میر و کاکه شیخ است و با سخن شرفنامه مطابق است (۱).

ح - در روایت اول سخن از این می‌رود که "مرگه‌بی" ها (۲) پس

۱- رک: امیر شرفخان بدلیسی، شرفنامه یا تاریخ مفصل کرد و کردستان، با

مقدمه تعلیقات فهارس محمد عباسی تهران ۱۳۴۳ ص ۳۶۷.

۲- مرگه: جزئی از ناحیه "پشدمر pəšdar" است، که در بین شهرستانهای شهر بازار (شابازیر sār bāzēr)، سلیمانیه، اربیل و کوی سنجق واقع شده است و بخشی از آن در خاک ایران بین سردشت و بانه قرار گرفته است.

از کشتن کاکه میر و کاکه شیخ به خانه آنها یورش برده به اهل بیتشان تجاوز کرده اند ،
 لکن در روایت دوم چنین چیزی نیست .
 موارد تشابه این دو روایت :

الف - در هر دو روایت از خواهران کاکه میر و کاکه شیخ با نام "استی"
 و "بغدان baḏdān" یاد می شود ، و منظومه از زبان آنها سروده می شود .
 ب - در هر دو روایت "استی asti و بغدان baḏdan" به
 برادرانشان توصیه می کنند که مهمان حیدر "یا" ناودهل āwdal "گوران نشوند .
 ج - در هر دو روایت پسر مهری دیزه گر به انتقام خون اربابان خود
 عده‌یی از "مرگه‌یی" ها رامی کشد ، و خودش نیز در این گرو دار کشته می شود .
 امیر شرفخان بدلیسی در تاریخ شرفنامه از کاکه شیخ با نام حاجی
 شیخ و از کاکه میر به نام امیره بیک یاد می کند و در باره آنها می نویسد .
 و نسبت به شاه طهماسب از او اوضاع نالایق سر می زد تا آنکه
 شاه طهماسب سه مرتبه لشکر بر سر او فرستاده ، هر سه مرتبه شکست بر قزلباش
 افتاده حاجی شیخ غالب آمد با وجود آنکه از امراء و حکام کردستان سوای چند
 نفر از طلاب و دانشمندان که به نیت غزا و جهاد تیر و کمان برداشته بدو ملحق
 شدند کسی دیگر بدو معاونت ننمود . در تاریخ سنه احدی و اربعین و تسعمایه
 که سلطان سلیمان خان غازی فتح دارالسلام بغداد نموده قشلاق در آنجا فرمود ،
 حاجی شیخ به عزم سده بوسی سلطانی روانه گشته چون به ناحیه مرکه رسید اهالی
 آن ناحیه در دفع او اتفاق کرده در هنگام شکار بخصوص در محلی که با معدود
 چند بادای نماز فریضه مشغول بود اگراد دیوانه‌ها مانند باد صرصر با تیغهای
 آبدار بر سر او تاخت آورده شعله آتش حیاتش را فرو نشانیده بخاک تیره برابر
 ساختند (۱) .

از بررسی این دو روایت و آنچه که امیر شرفخان آورده است می توان

۱- رک : امیر شرفخان بدلیسی ، شرفنامه یا تاریخ مفصل کرد و کردستان با مقدمه
 و تعلیقات و فهارس ، محمد عباسی ، تهران ۱۳۴۳ ص ۶۷-۳۶۶ .

چنین استیلاط کرد که امیر شرفخان به علت وابستگی و داشتن تعصب طبقاتی ماجرا را درست نقل نمی‌کند و علت کشته شدن آن‌دو را تغییر دهد، حتی این دو امیر را تقدس بخشیده می‌نویسد که "اکراد دیو نهاد" آنها را در حال نماز خواندن به قتل آورده‌اند.

به نظر نگارنده سخن سراینده یا راویان این منظومه بیشتر محل اعتبار است تا نوشته شرفخان زیرا:

الف - اگر این موضوع (تجاوز کاکه میر و کاکه شیخ به شرف مردم) واقعیت نمی‌داشت، هیچگاه خوشخوان یا بیت‌خوانی که با بینوایی دردستگاه خوانین بسر می‌برده است، توانایی آنرا نمی‌داشت که چنین افترا و تهمتی را به آنان ببندد، و در مجالس و محافل خصوصی و عمومی آن را بازگو کند و از قاتل آنان یک قهرمان بسازد (روایت اول).

ب - در خود منظومه به طور ضمنی در هر دو روایت از تعدی و خیانت کاکه میر و کاکه شیخ سخن می‌رود، آنجا که به آنان توصیه می‌شود که مهمان مرگه‌بی‌ها نشوند. اگر خطایی از آنان سرزوده بود هیچگاه چنین توصیه‌ای به آنان نمی‌شد. حال پس از تمهید این مقدمات هر دو روایت را با ترجمه فارسی در اینجا می‌آوریم:

شوریه‌شکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

روایت شماره ۱: جامع علوم انسانی

Káka mîr û káka shékh.

Káka mîr û káka shékh āghāi mārgāyān
 bûn. māitāriān bō wālaghî khoīān qād nādā-
 girt; dābū zhīnī ra'ayātān bē, tāwilāi bē-
 mālē, āspān āu bēdā, ká ū jōiān bēdātē.
 āgār khālās dābū bēcetawā, dāiangirt, dār-
 kīān lē dāgirt, dāiangá ū dāiānnārdawā.
 zhīn ū kīciān hīc nāyēsht. hāidār gōran
 pīawekī rāshīd bū; khālqī deyākāi pākī khīr
 kīrdawā, pākī qur'anī khward, kūtīān: "dābē
 qsāmān yāg bē; sibhāine dābē bāng-eshtīnīān
 bēkāin māle hāidar gōrānī, fāsli nihāre".
 káka shékh ū káka mîr ū dūāzdā berā bûn,
 bāng-eshtīnīān kīrdin. hār berāekīān dā
 nēwānī dū kirmanjan-dā dānā. nānīān hēnā,
 dāiān-nā, kūtīān: "bismīllāh"; dāstēkīsh
 kutī: "yā allāh". hār kās jīrānī khōi gīrtī,
 sārī hār dūāzdan lā mājlīsīān birīn; khūēn
 bā sār nānī-dā rīzhā; rāiān-kēshā māle káka
 shékh ū káka mīrān; hamū zhīn ū kīci wānīān
 fisād kīrt, bā tōlāi khōiān, 'āiwāziān kīr-
 dawā. hāidār gōrān hamū maqlūqākāi halgīrt,
 pākī birdiā sār kūpālāi khimī, pākī dā khi-
 mī nā; pākīshī lā qūrē nān, rōin bō astam-
 būlē bō shīkāyāti sultānī.-
 yāi āstī dālētā yāi baghdānē:

"khúshkê, dílim bã ghulúra, cändî bã gulúra!
tämashái êkhdäkhânái kâkân béka, däbâr bõr
û bedauânim kautúa jíl û hausár û túra,
lä diwâkhânî kâkân halgíráwa häzhdä mutäkä
û düâzdä mâfúra.

áu rôzhânä khúshki kâkân sâr bã qurbân,
ägär lä sâr míli kâkî máian halgírt kául
û qâqám û séqalát û sambúra;

awé rôzhê míl bã küen báî, ägär lä darîjän-
gái lâshkír lä du kâkî mä däbü jämbür bã
jämbúra.

está bê sâhíb bún hudúdi bê nîshána, bê
sälá bún khânîmi dä rusúra.

cändím gút: "kâka, mácoä mále häidârî;
piáwêki ghäiána, lä döstâyätîe dúra.

khálqî márgê! amín cí-pkäm, cí békirênim!
bô khóm dá'awâyê békäm, yâ bã sultânî râ-

bégäiênim; شورشگاه علوم انسانی و مطالعات
amín khüeni düazdá berái khóm lä kie bes-
tenim?" رتال جامع علوم انسانی

yái baghdán dälétä yái ästía:

"khúshkê, áu halá û härâyád bô cíä?
járe bécín, jänazáian béninawa, lä mále

häidár görânî täslímiân békäin bã gilía.
áu dâmi mäslä'atái lê dâkâin, bészânin tæg-
bíremân cíä".

cāndî nōūkār û pēshkhizmāṭa rāwāstāwa,
 awī ra'ayāt bé, dā wālātî mǎrgé-da nāmāwa,
 cūnā māle häîdār gōrānî, jānāzāî berāyānîân
 haldägírt û dāîân hēnāwa,
 bāng lä sār bāngîân lēdāwa,
 dälé: "hîc kās wāî lê nāqaumāwa!
 lä dūāzdā berāyān yāk nāmāwa".
 pākî kífn û dífn kirāwa,
 pākî cú, dā khákê nirāwa,
 maqlúq bō málē gārāwa.
 yāî ästî dälé: "khúshkê, yāî baghdānê! khä-
 bārêkim dābîst, yêkim dādîna.
 ghulwék lä dārki māle bābî máîa; nāzānim áu
 ghulwā nā shāîya û nā shîna".
 kié bú lä kārākārê guārzerîna,
 láu láyā-rā dācú bā gushadî û bā pēkānîna,
 láu lá-rā dāhātawā bā giryān û bā rú-pici-
 rîna!
 dälé: "khātūnîna! wārin, hamú wég rā-bégi-
 rîna!
 áu ghulwā lä dārki māle bābemān bú, shāî
 bú, léîân búa bā shîna,
 lä díwākhānî kākānîân halgírtin āftāwā û
 māsîna,
 lä êkhākhānî kākî máîân dār hēnān jūānwā-
 láî dā nauzîna,

khâtúniân píł dägírt û dâriân-dâhînâ,
 sũârî jûânwâlâiân kírdin bã qarapôshî dâ
 shîna,
 bã mirdín û tálânêsh qâyíl nâbûn, zhíniân
 bã êkhsír birdína,
 jâ má tãgbírî cilón békâin, khâbâre bédâin
 bã sultâni âmína".
 yâi baghdân dälé: "khúshkê, cändím gút:
 kâka, mácû bári márgé bã miwâni,
 mácûä mále häidâri dägâl häidâr gôrâni!
 fê'li wânim gâlek zörtírin lâ fêl û fâráji
 dâ shâitâni;
 qád búá lâ kíne khôt piawâti békâi, bédâi-
 yawa nâni,
 qád wâzh dâbé bê ruhmi û bê imâni,
 sâri dûâzdâ berâyân bebiri, lâ sâr sifrâi
 dâ nâni!
 khulâ béka márgâiân hebînim, hâr wâhâiân
 lê bã sâr-ê!
 rîsqi wânim bécetâ sâr pîshî má-kârê.
 sâd bári rahmâtân bebê lâ kûri méré dägâl
 mérâ diskârê,
 bã tólî aghâi khôf häzhdâi dâná bâr khân-
 jârê!
 häzhdâi dâ dikâshî dâwítinâ bârê.
 lâ zâbrî dâstân û lâ khûcni jigârê

ąwá liká shíl dábú'lä khänjárê.
 nahlát lä bábî áu wästái bé lä pash kúrí
 mérä diskārê
 ägár sé bizmārán nádän lä güéí dā khänjárê!
 ägár khänjár bizmārî bébê, lä dāskí náyêtä
 dārê.
 háí ró, bérâla ró!
 áu jé káka mír ũ káka shékh léiân dākírd
 shaqén ũ shärägó;
 éstá mǎrgái gúkhár báb dāikánä birinjár ũ
 pāmó.
 kás nía jútái dā āghâyán,
 jútái dā nāskā sūārán
 hálgiré biānbátawa muqbiráí kin bábí khó.
 raḥmán khózh bé ũ sáhib, raḥmát lätó!

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

ترجمه روایت شماره ۱ :

کاکه میر و کاکه شیخ آقای (مالک) مرگه‌یی‌ها بودند . هیچگاه برای الاغهایشان مهتر نمی‌گرفتند . می‌بایست زنان رعیت بیایند طویله را پاک کنند ، اسبها را آب بدهند ، گاه و جوشان بدهند . وقتی که (از کار) فراغت پیدا می‌کردند و می‌خواستند (به‌خانه‌شان) برگردند ، ایشان رامی‌گرفتند ، دربرویشان می‌بستند به‌آنان تجاوز می‌کردند و برشان می‌گردانیدند . زن و دختری را باقی نگذاشتند (که به‌ایشان تجاوز نکرده باشند) .

حیدرگوران مرد دلیری بود همه اهل ده را جمع کرده‌مه (به) قرآن (سوگند) خوردند گفتند : باید یک سخن شویم ، باید فردا آنها را برای نهار به خانه حیدرگوران دعوت کنیم .

کاکه میر و کاکه شیخ و دوازده برادرش بودند ، دعوتشان کردند هر یک از برادرها در میان دو نفر رعیت جادادند ، نان آوردند ، نهادند (سفره راهن کردند) گفتند : بسم‌الله گروهی هم گفتند : یاالله هرکسی پهلوئی خود را گرفت ، هر دوازده نفرشان را فی‌المجلس سربریدند . خون بر روی نان ریخته شد ، به خانه کاکه میر و کاکه شیخ پورش بردند ، تمام زن و دخترانشان را فساد کردند ، به انتقام خودشان ، انتقام خود را گرفتند .

حیدرگوران تمام اهالی را برداشت بر سر خمره خم برد همه را درخم (و) در گل گرفت ، به استامبول رفتند (که) به سلطان شکایت کنند .

استی خانم به بغداد خانم می‌گوید :

ای خواهر ! دلم پر شور (۱) است ، چقدر پر شور است .

۱- در متن کردی واژه "Gullur" به کار رفته است ، این واژه در کردی به معنی مغرور و متکبر است ، در اینجا چون برای دل به کار رفته است ما آن را "شور" ترجمه کردیم .

به اخته‌خانه برادران بنگر ، به زیر (اسبان) بورو بدو جل و افسار و توبره افتاده است (دیگر کسی نیست که بتواند آنها را خدمت کند) .
 ازدیوانخانه برادران هیجده متکا و دوازده مافوره برداشته شده است (در) آن روزها خواهر برادران خاک بر سر می‌شدند (بهتر بود که خاک بر سر باشند تا) اینکه از گردن برادرماپوستین و (۱) قاقم و سه قلات (۲) و سمورا بر می‌داشتند .
 (کاش) در آن روز فرو بسته می‌بودی ، که در "دارجنگه" (۳) لشکر به دنبال برادرت جمبور (۴) به جمبور می‌شد .
 حال (اسبان) حدود بی‌نشان (و) بی‌صاحب شده‌اند ، خانم‌های سرخ روی بی‌حرمت شدند . چقدر گفتم : برادرا به خانه حیدر مرو ، مرد خائنی است ، از دوستی به دور است .

مردمان مرگه ! من چه کنم ؟ چه کاری از من ساخته است ؟ خودم جنگ کنم (و انتقام خون برادرانم را بستانم) یا اینکه (این خبر را) به سلطان برسانم ؟ من خون دوازده برادر خود را از که بستانم ؟
 بغداد خانم به استی‌خانم می‌گوید :
 خواهر . این داد و فریاد تو برای چیست ؟
 حال بگذار (نخست) جنازه‌شان را از خانه حیدر گوران (بیرون) آوریم و آنها را به خاک بسپاریم :
 آنگاه به چاره جویی (این کار) می‌اندیشیم ، تا ببینیم تدبیر (کار) ما چیست ؟

- ۱- به نظر می‌رسد (و) ربط بین این واژه‌ها زیاد باشد و باید واژه‌هایی که پس از پوستین آمده‌اند همه در حکم صفت برای پوستین باشند ، یعنی پوستین که از این نوع باشد .
- ۲- معنی این واژه برنگارنده روشن نیست و در هیچ یک از فرهنگ‌های کردی به آن برخوردیم .
- ۳- ظاهراً این واژه باید نام محل باشد ، که نگارنده از موقعیت جغرافیائی آن خبر ندارد . و شاید مرکب از واژه "دار" عربی به معنی خانه باشد و سراینده از ترکیب آن با "جنگه" میدان جنگ را مراد کرده باشد .
- ۴- گروه .

هرچه نوکرو پیشخدمت است ایستاده است (تمام نوکران و پیشخدمتان برای فرمان بردن آماده‌اند) آنکه رعیت باشد در ولایت مرگه نمانده است. (۱) پس از آنکه به‌خانه حیدر گوران رفتند و جنازه برادران را برداشتند و آوردند. شیون پشت شیون سر می‌دادند. می‌گوید: هیچ کس چون ما گرفتار نیامده است. از دوازده برادر یکی نمانده است. همگی (شان را) کفن و دفن کردند. همگی به خاک سپرده شدند. مردم به خانه (شان) برگشتند.

استی‌خانم می‌گوید: ای خواهرم! بغداد خانم! خبری را می‌شنیدم و یکی را می‌دیدم. غوغائی بر در خانه پدری ما (برپا) است، نمی‌دانم این غوغا از شادی است یا از شیون.

که بود (مانند آن) کارگر (کلفت) گوشواره زرین. از این سوی با گشاده رویی و خندان می‌رفت، از آن سوی با گریه کردن، با روی خودگندن بر می‌گشت. می‌گوید: ای خاتون‌ها! بیایید همگی با هم گریه کنید. این غوغایی که بردرخانه پدری ما (برپا) بود شادی بود، و شیون شد از ایشان. از دیوانخانه برادر آنان آفتابه و مسینه (۱) را برداشتند. از اخته خانه برادران ما کره اسبهای نوزین را بیرون آوردند. بازوی خاتون را می‌گرفتند و بیرونش می‌آوردند. بر کره اسب سوارش می‌کردند (و او) سیاه پوش و نیلپوش (۲) بود.

۱- آفتابه مسین را مسینه گویند.

۲- دستمالهای سیاه بر روی لباسهای درنیل گرفته می‌پوشیدند و در اینجا مقصود از سیاه پوش و نیلپوش همین است.

با مردن (کشتن کاکه میر و کاکه شیخ) و نالان کردن هم خشنود نشدند ، زنان را نیز به اسارت بردند .

حال چه تدبیر کنیم به سلطان امین (سلطان عثمانی) ! خبر دهیم .
 بغداد خانم می گوید : خواهر ! چقدر گفتم ؛ ای برادر به مهمانی سوی ولایت مرگه مرو !

به خانه حیدر ، حیدر گوران مرو !

حیله گری ایشان خیلی افزونتر از حیله گری و تزویر شیطان است .

هیچگاه شده (به ظاهر) جوانمردی بکنی ، و نان بدهی .

هیچگاه بیرحمی و بی ایمانی هم این اندازه می شود .

دوازده برادر را با هم بر سر سفره نان سر ببرند .

خدا کند (وضعی پیش بیاید) که منم مرگه بی هارا ببینم که این چنین بر سرشان

آید .

روزی آنها بر پشت ما چه خر برود (همیشه روزی آنها سوار باشد و خود پیاده باشند) .

صدر رحمت (به روح) پسر مهری ، مهری دیزه گر .

به انتقام خون آقای خود هیجده نفر (از مرگی ها) را خنجر می زد .

هیجده نفر دیگر را نیز به زیر (خنجر) می گرفت .

از ضربه دستها و از خون جگر

دسته خنجر شل شد .

نفرین به پدر آن استادی که (پس از مرگ) پسر مهری دیزه گر اگر سه میخ به دسته

خنجر نکوبد .

خنجر که میخ داشته باشد از دسته بیرون نمی آید .

ای فریاد ، فریاد برادر !

در آن جایی که کاکه میر و کاکه شیخ میدان داری و چوگان بازی می کردند

اکنون مرگه بی های . . . خورده پدر (آن را) برنج زار و پنبه زار می کنند .

کسی نیست که جفت آقایان (کاکه میر و کاکه شیخ) را

جفت چابک سواران را

بردارد و بنزد مقبره پدر خودشان ببرد .

رحمان (۱) خوش باشی ، صاحب (۲) رحمت بر تو (باد) .

روایت شماره ۲:

کاکه میر-و کاکه شیخ

ئه و کاکه میر و کاکه شیخانه دوو برا بوون .

کاکه میر-و کاکه شیخ برا بوون ملکیکی چکوله یان هه بوو . ئاودهل گورانیش

کوزی ههیدهر گورانی له نیو مهرگه بیان له خزم- و تایه فهی خوی زیز بوو ،

ئه سپیکی هه بوو ، خوشکیکی شی هه بوو ، خوشکه کهی له پاش کوی خوی سوار

کرد- و هاته ماله کاکه میر- و کاکه شیخان . هاته ماله وان له وی دامه زرا

به نۆکری چهن سالتیکیان له کن بوو ، پیاویکی زۆر مهرد- و رهند بوو ئاودهل

گوران ، خوشکه کهشی جحیلکی جوان چاک بوو .

به ئی جا زستانیک به سهر داهات کاکه میر- و کاکه شیخ غولام- و

کارداریان نه بوو ئه سپی ئاودهل گورانیش ههر ده گهل ئه سپی وان به ختو

ده کرا . ئاودهل گوران چوو ئه گه تهماشای ئه سپان پکا بزانی چون به ختو کراون .

له بهر ئه وهی ئه و زستانه ی کار دار- و مهیته ریان نه بوو ههر له

پایبزی زا بهر پی یان نه مالدرا بووه ، پشتیان بلیند ببوو گه بی بو بهری بانی .

ئاودهل گورانیش ئه گه وای زانی هاته وه به خوشکه کهی کوت ،

خوشکی! بو مه زۆر بی نامووسیبه ئه مه به خه لات- و به راتی ئه وانه بهزی

۱- منظور از رحمان ، رحمان بکر راوی این روایات است که در غالب منظومه ها

در پایان منظومه از خودش و از اسکارمان نام می برد .

۲- منظور از صاحب . اسکارمان ، گرد آورنده این منظومه ها است .

دە چىن ملكى ئەوانە ھەر ئەوئەندە لى پەيدا دەپتى، دەى دەن بە مە—
بۇ خۇيان دەى خۇن زىدەمەنى— و پەزمەندەيان نى . باغولام— و كارداريشيان
نەبى وەلاھى بۆمە زۆر بى كىفایەتتى ئە من دە چم بەر پى بە كانیان بە
پىمەزەى ھەل دەقە نەمە وە ئەتۆش پچۆ فرىى دە .

بە لى ئاودەل گۇران دەستى دا پىمەزەى چوو تەویلەى ئەسپانى
ھەل قەندەوہ— و وە لایەكى ھەلدا— و، ھاتەوہ خوشكەكەى نارد ئەگە پچى
بەر پىى ئەو ئەسپانە بەللى— و فرىى دا .

ئەو خوشكەى ئاودەل گۇرانى ھەزى لە كابرايەكى دەکرد نىوی
بەكرە بوو بەكرە لە رىبە تووشى بوو لىى پىرسى كوتى : بۇ كۇ دەچى ؟
كوتى ، وەلا كاكە تەویلەى ئەسپانى ھەل قە ندۆ تە وە بە مىنى كوتووە دەپتى
پچى فرىى دەى .

جا ھىندەى ھەموو دنیایەى پى ناخوش بوو بەكرە ، ئەكەر ئەو كچە
پچىتە مائە كاكە میر— و كاكە شىخان ، جا كوتى : ئەگە چووی — و ھاتىبە وە
بۇ كەن كاكە بە گریان — و لە خۇدان پچۆوہ لای ئاودەل گۇرانى كاكە ئەگە
كوتى بۇ دەگرى— و لە بەر چى لە خۆت دەدەى بەلى كاكە ئەتۆ بە تۆبزی
دەم نىرى— و دەللى پچۆ تەویلەى ئەسپانىان بۇ برىزە . وەلا كاكە میر— و
كاكە شىخ تىم رستوون — و ئابرو— و نامووسى منیان بردووە .

بەللى خافزەت مىلى لە سحران نا— و بەگریان — و لە خۇدان ھاتەوہ
كەن ئاودەل گۇرانى كاكى . ئاودەل گۇران لىى پىرسى كوتى : كچى ! بۆچى
وا دەگرى ئەو گریانەت لە چى ؟ چى بووہ ؟ چى قە و ماوہ ؟ كوتى : چ قەو ماوہ
وہلاھى ئە تۆ تۆبزىم لى دەكەى دەللى دەپتى پچى تە ویلەى ئەسپانىان
بۇ برىزى كاكە میر— و كاكە شىخ تىم رستوون نامووسى منیان بردووە .

جا ئاودەل گۇران پىى كوت كوتى : كەس ئەو قسەت لى بزانی
زمانت لە پشت ئەستۆى دەردىنم بى دەنگەى لى پكە كەس ناپى ئەو قسەت
لى بزانی .

بە لئی ئەو غەرەزە لە دلی ئاودەل گۆزانی چەسپ بوو پاش دە
 پازدە بیست شە وی ئاودەل گۆزان ئەو غەرەزی ھەر لە دلی داھوو سواری
 ئەسپەکەیی خۆی بۆوم— و خوشکەکەیی لە پاش کۆی خۆی سوار کرد— و کوتی:
 ئاغایان! جا خودا حافیز کوتیان، کوزە! ئاخە بۇ خودا حافیزی دەکەیی
 دەچی کۆچ دەکەیی؟ کوتی: تائیتسا نۆکەریم کردوون چیدی نۆکەریو ناکەم،
 دە چمەووە نیو خزم— و تاپە فەیی خۆم. کوتیان: ئەدی ئەو مال— و حالەیی
 لێرەتە چی لئی دەکەیی بۆچی دەرۆی لەسەر چی دەرۆی کوتی: ئە من مال— و
 حالم ھەر ئەو بارگینە بوو— و ئە و خوشکە، ھەر ئاوا ھا تووم ھەر ئاواش
 دە رۆمە وە.

ئاودەل گۆزان ئەووە رۆ یە وە بۇ نیو مەرگە بیان نئو خزم— و
 تاپفەیی خۆی کاکە میر— و کاکە شیخ بی نۆکەر مانە وە.

ئنجە کوزی کیان کردە نۆکەری خویان نیوی برایم بوو. برایم
 دایکێکی بیوہ زنی ھە بوو دیزە— و گۆزەیی دروست دەکردن ئە وە بۆیەیی
 بی دەلێن برایمی میرە دیزە کەری. ئەو تۆلەیی کاکە میر— و کاکە شیخان
 دە کاتە وە چەن سالی کیان لەکن بوو ئەویش پیاویکی مەرد— و رە ند— و
 دلێر بوو.

جا کاکە میر— و کاکە شیخ ئە وە لەو خەبەرەیی بی خەبەرن— و
 بی گوناحن ھیچییان نەزانی وە بیری ئاودەل گۆزانی دەکەن دەلێن، کاکە
 با پچینە مانی لئی میوان دەبین نۆکەریکی چەن چاک بوو چەن سالان
 دەگەل ئەمە بوو دلمان لئی نە بوو ئیستاش دەچینە مانی دل خۆشی— و
 دل نەوازی دە دەینە وە ئەگە بە مانی دینایە مان دەگەل بێتە وە ملکە کە ی
 بدە ینی دەی ھیتینمەو ئەگە نەھاتە وە دوو شەوانی دیدەنی دەکەین— و
 لە مانی دەبین— و ساغ— و سلامەتی دەپرسین— و لە نئو خزم— و
 تاپە فەیی خۆشی دا بۆ ویش روو سووریە، دەلێن، کاکە میر— و کاکە شیخ
 بە خۆ— و بە نۆکەرییانە وە ھاتنە مانی ھیتدەیان ئاودەل گۆزان خۆش

دهوی دوو سی شهوانی لی میوان بوون .

به لی جا ئاودهل گوران له نیو خزم - و تایفه ی خوی دامه ز -
 راهه تهوه ، کاکه میر - و کاکه شیخ دهگهل برایمی ئه و نوکهره یان هه به ، ساز
 دهبن دهچنه نیو مهرگه بیان لی میوان دهبن له ئاودهل گورانی . ئاودهل
 گوران قهدر - و حورمه تیکی زور چاکیان دهگری زوریان به خیر دینی دنوژی
 ئیوارئ دا له خزم - و تایفه ی خوی مه علووم دهکا لی یان دهگیرتته وه .
 ئه و قسه به هه یج که س نه ی زانی وه ئیلا ئاودهل گوران - و ئه و خوشکه ی
 نه بی ، ئه وی روژی له خزمانی خوی حالی دهکا دهلی : ئه وانه کاریکی ئاوا
 بیلحه تیان دهگهل من کردووه .

بو سبه ی ئه وی روژی بانگ چیشتیان دهکن ، جاله سه ر نان
 خواردنی وه بهر خه نجه رانیان دهدهن ، ئه و برایمه ش که نۆکهری کاکه میر - و
 کاکه شیخان هه گه دهزانی ئه وه کوشتنی وان په دابوو ئه ویش بهری ده رکئ
 له مهرگه بیان دهگری به تۆله ی کاکه میر - و کاکه شیخان کوشتارنکیان لی دهکا ،
 خه نجه ری له جلغهی دینه ده ری ئه ویش ده کوژن وه کو کاکه میر - و کاکه شیخان
 مهیتی له دیوانی مهرگه بیان به کهلاکی دینه وه ده ری .

مه وزوچه یان له وشهیتانی - و فزولیه ی را ساز بوو ئه وه ئه وه لی
 به نده که به ئهستی - و به غدانن خوشکی کاکه میر - و کاکه شیخان شینی
 برای خویانه دهی کهن - و بی یان ههل دهلن مهوزوچه که ی ئه وه حالی بووی
 ئه وه شینی بو برایان دهگیرن .
 های های های های ئه و روکه لسه زمان دیشی - و دلی من مال ویرانی
 ده کاته وه زانی .

ئهستی بانگ دینی وهری به غدانن خوشکی قه له نده ری سه ر شینی مل به
 کون بابان ویرانی .

ئه من ده چوو مهوه دیوانی کاکه میر - و کاکه شیخان ئه وه نه لی ی دی هازه ی
 سه ماوه ری وهی برالم - و نفره فری دهقلیانی .

خوشکئی نهن ئهوه ده چوومه دیوانی کاکه میر- و کاکه شیخان ئهوه نهلی دی
دی خرمه دی ده ژیز- پیالان- و وهی براله نه شققه دی ده ئیستکانی .
خوشکی ! ده بلا ئه مه ئهوه پچینه وه سر کویله دی ده خمخانی .
یه کمان له خمی دهینه وه په نجه - و پانیلان ئهوی دیکانه ن شین کهینه وه لکی
ده کولوانی .

هاواری بهرینه بهر سولتانی ئهسته ممولی پاتشای بیست- و چوار دهوله تان
ئهوه ئه که دادیان پرسین چاکه ده نا پچینه وه سر تیلی سر ته له یقون-
خان خوی باوینه وه بن ئالایی ده ئیرانی .
ئه وه کی دیوییه زولم بهو قهراره ی ئه که له مه کراوه جووته ی برایانت شققه
پکیشن له سر سفره ی ده نانی- و مه جومحه ی ده کاشانی له گوشه ی ده مه یدانی .
وهی کاکینه رۆ هه ی بابینه رۆ چۆبی ده رک- و دیوانانم کاکه میر- و
کاکه شیخ رۆ!

ئه و جیهی ئه که کاکه میر- و کاکه شیخ لیان ده کرده وه شققین- و شه
ترینجین- و شه ره گو .
نارنجیان له سه رم- و سه ری مه یدانی داده نا- و وهی براله تفنگ- و داویتنی
له کرۆ .

ده ترسم ئه و ساله که نامهردی ده چنویان- و کوخور بای ده مه رکه بیان
له بدغانی قه له ندهر شیکه به وه بهد اینستان- و هه رامه نی به په ممو .
وهی کاکینه رۆ هه ی بابینه رۆ چۆبی ده رک- و دیوانانم کاکه میر- و
کاکه شیخ رو!

ئه ستی بانگ دیلی وه ری به عدانی خوشکی ! خوشکی به عدانی کاره که ری
ره نگینه .

ئه من زه نیم ده واوه له ئیخته خانه ی کاکه میر- و کاکه شیخان لیان ده ر
ده کیشانه وه جوتیک جانوله ی ده نو زینه .

له سه ر شانی کاکانیا ن ده هینانه وه خواری که ولی عدزی ئه نکوچک زترینه .

ئەي رۆ خۆلیم وەسەر کەن خۆلی دەبە کو سەلا- و قەت کە سی بە غدانئ
نەمان لە بۆ مالی بابی خو.

ئەستی بانگ دێلی وەری بەغدانئ خوشکی! قەلەندەری سەر شییئ مەل بە
کۆنی وە ی بابان ویرانی!

ئەمن سبەحە یەنە بو هەلەدە ستام ئەوە محە لی دە چیشتانئ .
ئەوە کە رویشکی لە من دە ی گوت بە کەوئ، کەرویشکی لە منی دە گوت بە
کە وئ .

دەبلا ئەمە خایمە- و گەرمەلانئ باوینەوە دامینئ دە کۆستانان دانینەوە
گەرمەلان- و شیرین خەوئ .

ئەو جووتە سوارە کە ی ئەگە من- و تۆیان لی دەترساین ئەو زۆکە دوو رۆژە
رانی رکئیئ- و سمیلی دە نیوہ رۆیان وە بن بارسئی دەکلی دەکەوئ .
وہ ی کاکلینە رۆ هە ی بابینە رۆ چۆبی دەرک- و دیوانانم کاکەمیر- و

کاکە شیخ رۆ .

ئەستی بانگ دێلی وە ی برالە ئەوە من چەندم بی گوتن ئەگەر لە مەرگە بیان
میوان دەبن وەرن بەشقی خودای قەت لامە دەنەوہ مائە ئاودەل کۆرانی .
ئەوہ بۆ شامئ- و دە کوزنەوہ بەر خۆلە ی دە بەرە مۆ لە بۆ نەھاری- و شە
ک بە رانی .

بە لانی فیعلی وان گەلێک گەلێک خراترن وە ی خودایە لە فیعلی دەشەیتانی .
ھەر تەماحئ دە کە نە وە دەسە ری میوانئ .

دە یارەبی ھە رواین- و ھە رابان مە لئ سە رئ .
رسقیان پچیتە وە سەر پشئی دە کەری .

وہ کو کاکەمیر- و کاکە شیخان دەدانەوہ بەر مەو دای خە نجە رئ .
لەپاشی کاکەمیر- و کاکە شیخان ھە ی لە بابی منت کە وی برایمی مێرە دیسکەری .
ئەگە بەری دەرکی ی لە مەرگە بیان دەکرت بە تۆلە ی کاکەمیر- و کاکە شیخان
ھەژدە ئاغای مەرگەبیانی دە داوہ بەر مەو دای خەنجەری .

وهی نهحلت له بابی ئەوان وهستایان ، وه ستاکاران ئەوه چهن گوچکی بزماران نادهن له گۆی خهنجهری.

ئەوه بۆرۆژی لی قهومانی هیمدادی نییه - و زوو له جلغهی دیته دهری. ئەویشیان وهکو کاکه میر - و کاکه شیخان له دیوانی مهرکه بیان به که لاکی دیناوه دهری.

وهی کاکه میر چهن سواریکی مهرد - و رهند - و قهلاشی . براله ئەوه ئەگه دهت بر دینه سهر دوکانی تاجری ئەمه رازی نه ده بوین نه به ئەتله سی نه به قوماشی .

وهی سهلا - و قهت کهسی به غدانی نه ما له پاشی کاکه میر - و کاکه شیخان ههچ کهس رایان ناگری نه به کلفهتی نه به قهرهواشی .

وهی کاکینه رۆ ههی بابینه رۆ چۆپی ده رک - و دیوانانم کاکه میر - و

کاکه شیخ رۆ .

kāka mīr-u kāka šēx:

aw kāka mīr-u kāka šēxāna dū bəṛā bün.

kāka mīr-ū kāka šēx bəṛā bün məḷkēki cəkō-
 layān haba. āwdal gōrānīš, kuṛī heydar gō-
 rānē la nēw margeyyān la xəzm-u tāyafey xōy
 zīz bū, aspēki habū, xuškēkiši habū, xuška-
 key la pāškōy xōy suār kərd-ū hāta māla kā-
 kamīr-ū kāka šēxān. hāta māla wān la wē dā-
 mazrā ba nōkari. can sālēkiyāəla kəṇ bū,
 piyāwēki zōr mard-ū rand bū āwdal gōrān,
 xuškakaši jəḥēlēki juān cāk bū.

jā zr̥stānēk ba sar dāhāt kāka mīr-ū kāka
 šēx ʒulām-ū kārđariyān nabū aspi āwdal gō-
 rānīš har dagal aspi wān baxēw dakērā. āw-
 dalgōrān cū aga tamāšāy aspān pōkā bəzānē
 cōn baxēw kērāwən.

la bar avey aw zəstāney kārđār-ū mey-
 tariyān nabū har la pāyizērā bar pēyān na-
 māldərə bōwa, pəštīyān bəlin bəbū geyi bō
 bari bāni.

āwdalgōrānīš aga wāy zāni hātawa ba
 xuškekey kut: xuskē bōma zōr bē nāmūsiya
 ama ba xālāt-ū barāti awāna barēdacīn mōlqi
 awāna har awandey lē peydādabē, deydan ba
 ma-w bō xōyān deyxōn zēdamani-w pazmandayān
 nē. bā ʒulām-ū kārđārīšiyān nabē walāhi bō
 ma zōr bē kifāyatē amən dacəm bar peyakāni-
 yān ba pēmaṛey haḷdaqanmawa, atōš pəcō
 fəṛēyda.

balē āwdal gōrān dastīdā pēmaṛey cū
 tawiley aspāni haḷqandawa-w wa lāyaqi haḷ-
 dā-w, hātawa xuškekey nārd aga pəcē bar pēy
 aw aspāna bəmaḷē-w fəṛēydā

aw xuškey āwdal gōrāni ḥazi la kābrāya-
 qi dakərd nēwi bakra bū, bakra la rēya tūši

bū, lēy pərsi kuti: bō kō dacəi ? kuti:
waḷā kākəm tawiley aspāni haḷqandōtawa ba
məni kutuwa dabē pəci fəṛēydey.

jā hēndey hamū dənyāyey pē nāxōš bū
bakra agar aw kəca pəcēta māḷa kākamīr-ū
kāka šēxān. Jā kuti: aga cuy-u hātiyawa
bō kən kākət ba gəryān-u la xōdān pəcōwa
lāy āwdal gōrāni kākət aga kuti bō dagrī-w
la bar ci la xōt dadey bəḷē kāka atō ba
tōbzi damnērī-w daḷēy pəcō tawiley aspāni-
yān bō bərəža! waḷā kākamīr-ū kāka šēx tēm
rəstūn-ū ābrū-w nāmūsī məniyān bərdūwa.

baḷē hfrat məli la səhrān nā-w ba gəryān-ū la xōdān hātawa kən āwdal gōrāni kākī.
āwdal gōrān lēy pərsi kuti: kəcē! bō ci wā
dagri aw gəryānat la cē? cə būwa? cə qaw-
māwa? kuti: cə qawmāwa waḷāhi atō tōbzīm
lē dakey daḷēy dabē pəci tawiley aspāniyān
bō brēži kākamīr-ū kāka šēx tēmr stūn nā-
mūsī məniyān bərdūwa.

Jā āwdal gōran pēykut, kuti: kas aw
qəsat lē bəzānē zəmənanət la pəšt astōy dar-
dēnəm bē dangey lē pəka kas nābē aw qəsat
lē bəzānē.

baḷē: aw ʔaraza la dəli āwdal gōrāni
 casp bū. pāš da pāzda bīst šawi āwdal gōrān
 aw ʔarazey har la dəli dābū suāri aspakey
 xōy bōwa-w xuškakey la pāš kōy xōy suār
 kərd-ū kuti: āʔāyān! jā xudā hāfīz kutiyān:
 kura! āxa bō xudā hāfīzē dakey dacē ʔō ca
 dakey? kuti: tā ēstā nōkarīm kərdūn cidī
 nōkarīw nākam, dacmawa nēw xəzm-ū tāyafey
 xōm. kutiyān:adi aw māḷ-ū ḥāley lērata ci
 lē dakey bōci darōy la sar ci darōy?kuti:
 amən māḷ-ū ḥāləm har aw bārgīna būwa-w aw
 xuška, har āwā hātum har āwāš darōmawa.

āwdal gōrān awa rōyawa bō nēw margey-
 yān nēw xəzm-ū tāyafey xōy kākamīr-ū kāka
 sēx bē xōkar mānawa.

ēnjā kurēḳiyān kərda nōkari xōyān nēwi
 bərayəm bū. bərayəm dāyḳēḳi bēwa žənī habū
 dīza-w gōzey dərūst dakərdən awa bōyey pē
 dalēn bərerāymi mēra diza-karē! aw tōḷey
 kāka mīr-ū kāka sēxān dakātawa.

can sālēḳiyān la kən bū, awīš piyawēki
 mard-ū rand-ū dālēr bū.

Jā kākamīr-ū kāka šēx awa law xabarey
 bē xabarən-ū bē gunahən hiciyān nazāniwa.

bīrī āwdal gōrāni dakan daḷēn: kāka bā pə-
cīna māḷēy lēy miwan dabīn nōkarēki can
cāk bū can sālān dagaḷ ama bū dəlmān lēy
nabū, ēstāš dacīna māḷēy dəl xōši-w dəl
nawāzi dadeynawa aga ba māli dənyāyamān
dagaḷ bētawa məḷ kakey bədeynē deyhēninawa,
aga na hātawa dū šawāni didanē dakeyn-ū la
māḷēy dabīn-ū sāγ-ū səḷāmatēy dapərsīn-ū
la nēw xəzm-ū tāyafey xōšidā bō wiš rūsu-
riya, daḷēn: kākamīr-ū kāka šēx baxō-w b
nōkariyānawa hātna māḷēy hēndayān āwdal
gōrān xōš dawē dū sē šawāni lē mīwān būn.

baḷē jā āwdal gōrān la nēw xəzm-ū tāya-
fey xōy dāmazrāwatawa, kāka mīr-ū kāka šēx
dagaḷ bərāymi aw nōkarayān haya, sāz dabən
dacna nēw margeyyān lēy mīwān dabən la
āwdal gōrāni. āwdal gōrān qadr-ū ḥurmatēki
zōr cākiyān dagrē, zōriyān bā xēr dēnē da
nōzi ēwārēdā la xəzm-ū tāyafey xōy ma'lūm
dakā lēyān dagērētawa. aw qəsayā hīc kas
neyzāniwa illā āwdal gōrān-ū aw xōškey nabē,
awē rōzē la xəzmāni xōy ḥāli dakā daḷē:
awāna karēki āwā bilḥatiyān dagaḷ amən
kəruwa.

bō səbey awē rōzē bangcēštəniyān dakan,

jā lasar nān xuārdənē wa bar xanjarāniyān dadan, aw bəṛāymaš ka nōkari kākamīru kāka šēxāna aga dazānē awa kuštənī wān peydābū awiš bari darḳē la margeyyān dagrē ba tōley kākamīr-ū kākāšēxān kuštārēkiyān lē dakā, xanjarī la jəḷḷey dētadare awiš dakužən wakū kakāmīr-ū kāka šēxān meyti la diwāni margeyyān ba kalāḳi dēnnawa darē.

mawzuḥayān law šeytānī-w fəzuliyyēyrā sāzbū awa awaḷi bandakaya astī-w baḏdānən xuški kākamīr-ū kākāšēxān šīnī bəṛāy xōyāna deykan-ū peyān haḷdalēn mazuḥakey awa ḥāli būy awa šīnē bō bəṛāyān dagērən:

hāyi hāyi hāyi hāy aw rōka sarəm dēšē-w dəli mən māḷ wērānē dakātawa žānē.

asti bāng dēḷē wari baḏdānē xuškē qalandarē saršīnē məl ba kōn bābān wērānē.

amən dacūma diwāni kākamīr-ū kākāšēxān awa na lēydē hāzey samāwarē wey bəṛāla-w na fəra fəri da qəlyānē.

xuškē amən awa dacūma diwāni kākamīr-ū kākāšēxān awa na lēydē xərmey da žērpiyā-lān-u wey bəṛāla na šaqqey da istəkānē.

xuškē! dabəḷā ama awa pəcīnawa sar kupaley da xəmxānē.

yekman la xəmi deynawa panja-w pānilān awi-
 dikānān šīn keynawa ləḳi da kōlwanē.
 hāwārē barīna bar sultāni astammūlē pātšāy
 bist-ū cuār dawlatān awa aga dādiyān pərsin
 cāka danā pəcīnawa sar tēlē sar taley funxā-
 nē xō bāwēnawa bən ālāyi da ērānē.
 awa ḳē dīwiya zuləm baw qararey aga la ma
 ḳərāwa jūtey bərayānət šaqqə pəḳēšən la sar
 səfrey da nānī-w majumḥey da kāšāni la gō-
 šey da meydānē.

wey kāḳīna rō hey bābīna rō cōpi dark-ū
 diwānānəm kākamīr-ū kāka šēx rō!
 aw jēyey aga kāka mīr-ū kāka šēx lēyān da
 ḳərdawa šaqqēn-ū šatərīnjēn-ū šaragō.
 nārənjiyān la sara-w sarī meydānē dadanāna-
 w wey bərāla təfang-ū dāwətnē la gērō.
 datərsəm aw sālaka nāmardi da cēwiyān-ū
 gūxōr bābi da mārgeyyān la baḏdānē qalandar
 pəkanawa ba bestān-ū harāmāti ba pammō.

wey kāḳīna rō hey bābīna rō cōpi dark-ū
 diwānānəm kākamīr-ū kāka šēx rō!
 asti bāng dēlē wari baḏdāne xuşḳē! xuşḳē
 baḏdānē! kāragarē rangīna.
 amən zeynəm dadāwa la ēntaxaney kākamīr-ū
 kākašēxān lēyān dardaḳēšānawa jūtek jānuley

da nōzīnā.

la sar šāni kākāniyān dahēnāynawa xuārē
kawli ʔazi angucək zērīna.

eyrō xōlēm wa sar kan xōli da ba kō.

saḷā-w qat kasi baʔdānē namān la bō māli
bābi xō.

asti bāng delē wari baʔdānē xušqē!

qalandarē sar šinē məl ba qōnē wey bābān
wērānē.

amēn səbḥeyna bū haḷdastām awa məḥeli da
cēštānē.

awa karwēšqē la mən dey kut ba kawē,

karwēšqē la mōni da gut ba kawē.

dabəḷā ama xāyma-w garmālānē bāwēnawa

dāmēni da kōstānān dānēynawa garmālān-ū

šīrin xawē.

aw jūta suārakey aga mən-ū tōyān lē datər-

sāyn awrōka du rōza rāni rəqefē-w səmēli

daniwarōyān wa bān bārestī da gəlī dakawē.

wey kākīna rō hey bābīna rō cōpi dark-
ū diwānānəm kākāmīr-ū kākā šēx rō!

asti bāng delē wey bərāla awa mən candəm

pē gutən warən bašqē xudāy qat lāmadanawa

māla āwdal gōrāni.

awa bō šāmē-w dakužnawa barxōley da baramō

la bō nahārē-w šakbarāni. baḷān fē'li wān
galēk galēk xərātərən la fē'li da šeytāni.
har tamāḡē dakanawa da sari miwāni.
da yārabi har wā bən-ū har wāyān lē ba-sarē.
rəsqiyan pəcētawa sar pəštī da karē.
wakū kākamīr-ū kākāšēxiyān dadānawa bar
mawdāy xanjarē.

la pāši kākamīr-ū kākāšēxān hey la bābi
mənət kawē bərāynī mēra diskarē.
aga barī darḡēy la margeyyān dagərt ba tō-
ḡey kākamīr-ū kākāšēxān haḡda āḡāy margey-
yāni dadāwa bar mawdāy xanjarē.

wey naḡlat la bābi awān wastāyān, wastā-
kārān awa canguḡki bəzmārān nādan la göy
xanjarē.

awa bō rōzi lē qawmānē himdādi niya-w la
jəlḡey dēta darē.

awīšiyān wakū kākamīr-ū kākāšēxān la dīwā-
ni margeyyān ba kalāki dēnāwa darē.

wey kākīna rō hey bābīna rō cōpi dark-
ū diwānānəm kākamīr-ū kākā šēx rō!
wey kakamīr can suārēki mard-ū rand-ū qa-
lāši bərāla awa aga dat bərdīna sar dukāni
tājərī ama rāzī nadabūn na ba atlasī na ba
qumāšī.

wey saḷā-w qat kasi baḏdānē namā la pāši
kākamīr-ū kākāšēxān hic kas rāyān nāgərə
na ba kəḷfatī na ba qarawāši.

wey kākīna rō hey bābīna rō cōpi dark-
ū diwānānəm kākamīr-ū kākā šēx rō!

ترجمه روایت شماره ۲:

کاکه میر و کاکه شیخ دو برادر بودند .
کاکه میر و کاکه شیخ برادر بودند ، ملک کوچکی داشتند ، آودل گوران ،
پسر حیدر گوران در میان مرگه‌یی‌ها از خوبشاوندان و ظایفه خود قهر کرد . اسپه
و خواهری داشت ، خواهرش را پشت خود سوار کرد ، به منزل کاکه میر و کاکه شیخ
آمد ، در آنجا به نوکری پذیرفته شد ، چند سالی نزد آنان ماندگار شد . آودل
گوران بسیار مرد و رند بود ، خواهرش جوان (زیبای به تمام معنی) بود .
آری زمستانی آمد کاکه میر و کاکه شیخ غلام و کاردار نداشتند . اسب
آودل گوران نیز همراه اسب آنان پرورده می‌شد . آودل گوران به سراغ اسب‌هاری
که ببیند چگونه پرورده شده‌اند . برتال جامع علوم انسانی
چون در آن زمستان کاردار و مهتر نداشتند (و) از پائیز زیر پای اسبها
روفته نشده بود ، پشتشان چندان بلند شده بود که به سقف می‌سایید .
آودل گوران که (وضع را) چنین دید برگشت و به خواهرش گفت . ای
خواهر . برای ما بسی بی‌غیرتی است ، امرار معیشت ما با خلعت و برات (ی است
که) آنان به ما می‌دهند . در آمد ملکشان همین اندازه است که به ما می‌دهند و
خوداز آن می‌خورند ، زیادی و پساندازی ندارند ، اگرچه غلام و کاردار ندارند ،

به خدا برای مابی کفایتی است ، من می‌روم با بیل زیر پای آنها را می‌کنم ، تو هم برو بیرون بریز .

آری آودل گوران بیل بدست گرفت ، رفت طویله اسبهارا کند ، و به یکسوی افکند ، برگشت خواهرش رافرستاد که برود زیرپای اسبهارا برود و بیرون بریزد .

این خواهر آودل گوران کسی را دوست می‌داشت . نامش بکره (ابوبکر) بود ، دربین راه به وی برخورد ، (بکره) از او پرسید کجایم روی؟ گفت : برادرم طویله اسبهارا کنده است ، به من گفته که باید بروی بیرون بریزی .

بکره از این موضوع ناراحت شد ، به اندازه تمام دنیا ناخوش داشت که این دختر به منزل کاکه میر و کاکه شیخ برود ، آنگاه گفت : وقتی رفتی و برگشتی پیش برادر ، باگریه و بر سر خود زدن به پیش آودل گوران برادرت برو ، اگر گفت برای چه گریه می‌کنی ؟ برای چه بر سر خود می‌زنی ؟ بگو برادر . تو با زور مرا می‌فرستی و می‌گویی برو طویله اسبهارا برای آنها (پاک کن و) بیرون بریز ، والله کاکه میر و کاکه شیخ به من تجاوز کرده‌اند و آبرو و ناموس مرا برده‌اند .

آری ضعیفه شروع به حبله‌گری کرد ، و گریان و بر سر زنان به نزد آودل گوران ، برادرش برگشت . آودل گوران از وی پرسید گفت دختر! چرا این چنین گریه می‌کنی ؟ این گریه کردنت چیست ؟ چه شده؟ چه رخ داده است ؟ گفت چه رخ داده است ؟ تو به من فشار می‌آوری ، می‌گویی باید بروی طویله اسبهارا برای آنها بیرون بریزی ، کاکه میر و کاکه شیخ به من تجاوز کرده‌اند و آبرو و ناموس مرا برده‌اند .

آنگاه آودل گوران به وی گفت : اگر کسی این سخن را از تو بشنود زبانت را از پشت گردنت بیرون می‌آورم ، مسکوتش بگذار ، نباید کسی این سخن را از تو بشنود .

آری این کینه به دل آودل گوران نشست ، پس از ده ، پانزده ، بیست شب آودل گوران ، کینه به دل ، براسب خود سوار شد ، خواهرش را پشت خود سوار کرد و گفت : ای آقایان ! حال خدا حافظ!

گفتند مرد! آخر برای چه خدا حافظی می کنی؟ کجا می روی؟ چه می کنی؟
گفت: تا حال نوکری شما را کرده ام، بیش از این نوکری شما نخواهم کرد، به
میان خویشاوندان و طایفه خود بر می گردم، گفتند: پس با این خانه و اثاثی
که در اینجا داری چه خواهی کرد؟ چرا می روی؟ برای چیست که تو می روی؟
گفت: من خانه و اثاثه ام تنها این اسب و این خواهرم بوده است، چنین آمده ام
و چنین بر می گردم.

آودل گوران به میان مرگه بی هامیان خویشاوندان و طایفه خود برگشت
کاکه میر و کاکه شیخ بدون نوکر ماندند.

آنگاه پسری را که نامش ابراهیم بود، به نوکری خود گرفتند، ابراهیم
مادر بیوه ای داشت، دیزی و کوزه می ساخت، به همین خاطر (او را) پسر مهری
دیزه گرمی گویند، اوست که انتقام کاکه میر و کاکه شیخ را می ستاند، چندین سال
در پیش آنان (نوکر) بود، مردی مرد، رند و دلیر بود.

کاکه میر و کاکه شیخ خود از این خیر (تهمت) بیخبر هستند، گناهی
ندارند و چیزی نفهمیده اند. یاد آودل گوران می کنند.

می گویند: برادر! باشد که به خانهاش برویم، مهمانش می شویم نوکر خیلی خوبی
بود، چندین سال با ما بود از وی دل آزرده نشدیم، حال به خانه اش می رویم
اورادل خوشی و دلنوازی می دهیم اگر با مال دنیا همراهان آمد، ملک خود را به
وی میدهیم برش می گردانیم. اگر تیاها (راضی شد) دوشی از او دیدن می کنیم،
این (کارما) در میان خویشاوندان و طایفه اش برای وی سرخ روئی (سرافرازی) است.
خواهند گفت. (که) کاکه میر و کاکه شیخ به همراهی نوکرشان به خانه اش آمدند.
آودل گوران را چندان دوست داشتند (که) دوسه شبی مهمانش شدند.

آری حال که آودل گوران در میان خویشاوندان و طایفه اش جای گرفته
است، کاکه میر و کاکه شیخ همراه ابراهیم (که) تنها نوکر آنهاست آماده می شوند،
میان مرگه بی ها می روند، مهمان آودل گوران می شوند.

آودل گوران آنها را بسیار احترام می کند، و ارج می نهد، آنها را بسیار
خوش آمد می گوید. به هنگام نماز عصر بر خویشاوندان و طایفه خود روشن می کند،

جز از آودل گوران و خواهرش کسی این سخن را ندانسته است . در آن روز به خویشاوندان خود حالی می‌کند ، می‌گوید . اینها کار چنان ناشایستی را با من کرده‌اند .

برای فردای آن روز دعوتشان می‌کنند ، آنگاه به هنگام نان خوردن آنها را به زیرخنجر می‌گیرند ، ابراهیم هم که نوکر کاکه میر و کاکه شیخ است وقتی که می‌فهمد قصد کشتن آنها را کرده‌اند ، او هم درگاه را بر مرگه‌یی‌ها می‌گیرد ، به انتقام خون کاکه میر و کاکه شیخ کشتاری از مرگه‌یی‌ها می‌کند ، خنجرش از دسته بیرون می‌آید او نیز کشته می‌شود و مانند کاکه میر و کاکه شیخ نعشش را از دیوانخان مرگه‌یی‌ها بیرون می‌آورند .

موضوع (ماجرا) شان از این شیطنت و فضولی پیداشد . این سرآغاز منظومه‌است . استی و بغداد خواهران کاکه میر و کاکه شیخ هستند . برادرانشان (را) شیون سر می‌دهند و آنها را می‌ستایند . این است شیون برادران ؛
 آه ، آه ، آه ، امروز سرم درد می‌کند و دل من خانه خراب ؛ درد می‌کند .
 استی بانگ می‌زند : بیا ای بغداد خواهر قلندر خاکسار فروبسته خانه خراب .
 من به دیوانخانه کاکه میر و کاکه شیخ می‌رفتم ، دیگر صدای جوش آمدن سماورو کشیدن قلیان از آن نمی‌آید .

خواهر ! من به دیوانخانه کاکه میر و کاکه شیخ می‌رفتم ، نه صدای به هم خوردن نعلبکی‌ها می‌آید نه صدای به هم خوردن استکانها .

ای خواهر باشد (که) بر سر خم برویم .
 یکی از ما پنجه و پاشنه را سر خم گیرد ، و آن دیگر گوشه (ها) ی دستمال (۱) خود را در نیل بکشد .

فریاد خود را به سلطان استامبول پادشاه بیست و چهار دولت برسانیم .
 اگر داد ما را برسیدند (که) خوب ، وگرنه بر سر تل (تلگرام) تلفنخانه برویم ،

۱- دستمال . عبارت از لچکی است که زنان بر سر می‌اندازند .

خود را به زیر پرچم ایران بیندازیم .
چه کسی به این اندازه ستم دیده که بر ما شده است ، جفت برادرانت را بر سر
سفره نان (و) مجمعه (کار) کاشان در گوشه میدان شقه کنند .

ای برادر فریاد ، ای پدران فریاد ، حرمت در و دیوانخانه هایم ،

کاکه میر و کاکه شیخ ، فریاد .

در آنجایی که کاکه میر و کاکه شیخ "شققین" šaqqēn " (۱) و شطرنج و
چوگان بازی می کردند ، نارنج رادراین سرو آن سرمیدان می گذاشتند ، و ای برادر
با شرط بندی به آن تیر اندازی می کردید .

ترسی از آن دارم امسال چو بداران و مرگه‌یی‌های . . . خورده پدر (آنجارا) بوستان
و پنبه زار کنند .

ای برادران فریاد ، ای پدران فریاد ، حرمت در و دیوانخانه هایم ،

کاکه میر و کاکه شیخ فریاد .

استی بانگ می زند . بیا ای خواهرم بغداد . بغداد رنگین (شیرین) کار .
من به اخته خانه کاکه میر و کاکه شیخ سرمی کشیدم . یک جفت کره اسب نوزین را
بیرون می کشیدند .

از روی شانه‌های برادران (مان) بوستین خزا بستین زرین را پایین می آوردند .
ای داد . خاک بر سرم کنید ، توده خاک را ، نه حرمتی نه کسی مانداز خانواده
پدري برای بغداد .

استی بانگ می زند . بیا بغداد . ای خواهر قلندر خاکسار فرو بسته خانه خراب .
من پگاه برمی خاستم به هنگام چاپت بود (که در نظر من) خرگوش به کبک می گفت ،
خرگوش به کبک می گفت . باشد که با غریزه خود در دامن کوهستانها (به) لانه
گرم و خواب شیرین را از سر بگیرم .

(چه) آن دو سواری که من و تواز آنان می ترسیدیم امروزد و روزاست که ران رکاب

۱- یک بازی میدانی است که با گوی صورت می گیرد . تفاوت آن با چوگان اینست
که در این بازی اسب به کار نیست .

و سبیل کم پشت آنان به زیر توده خاک شده است .
 ای برادران فریاد ، ای پدران فریاد ، حرمت در و دیوانخانه‌هایم ،
 کاکه میر و کاکه شیخ ، فریاد .
 استی بانگ می‌زند . ای برادرچقدر به شما گفتم ، شمارا به خدا سوگند اگر مهمان
 مرگه‌بی‌ها می‌شوید ، به‌خانه آودل گوران رو مکنید .
 در حالیکه به‌رخول‌های بهرمو *barxōley baramō* را (۱) برای شام و گوسفند دو
 ساله را برای نهارتان سر می‌برند ،
 کردار آنان بسیار بدتر از کردار شیطان است .
 از خدای می‌خواهم که چنین باشند و چنین نیز بر سر آنان آید .
 روزی آنان بر پشت خر برود ،
 زیرا که کاکه میر و کاکه شیخ را به زیر لبه تیز خنجر می‌گرفتند .
 پس از کاکه میر و کاکه شیخ دردت بر سر پدرم بخورد ای ابراهیم مهری دیزه گر .
 هنگامیکه جلودر را بر روی مرگه‌بی‌هایم گرفت ، به انتقام کاکه میر و کاکه شیخ هیجده
 آقای (مالک) مرگه‌بی‌ها را به زیر لبه تیز خنجر می‌گرفت .
 نفرین بر پدران استادان ، استادکاران که میخ را بردسته خنجرها پرچ نمی‌کنند .
 در حقیقت (از خنجری که میخ نداشته باشد) در روز نبرد کمکی ساخته نیست ،
 زود از دسته بیرون می‌آید .
 اورا نیز مانند کاکه میر و کاکه شیخ از دیوانخانه مرگه‌بی‌ها مرده بیرون می‌آوردند .
 ای کاکه میر . تو چقدر تیوار مرده زنده و قلاشی هستی .
 برادر (یاد باد) هنگامی که مارابه دکان تاجر می‌بردی ، ما به اطللس و قماش راضی
 نمی‌شدیم .
 پس از مرگ کاکه میر و کاکه شیخ ، وای بر بغداد (که) نه حرمتی ماندنه کسی ، هیچکس

۱- بره‌ای که مادرش مرده باشد و از شیر گاو استفاده کند " به رخول‌های بهرمو
barxōley baramō " می‌گویند ، اصولاً " هر بره‌ای که از شیر دو مادر
 نیز استفاده کند " به رخول‌های بهرمو *barxōley baramō* است .

آنان را به خدمت (نیز) نخواهد پذیرفت .
ای برادران فریاد ، ای پدران فریاد ، حرمت در و دیوانخانه‌هایم ،
کاکه میر و کاکه شیخ فریاد .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی